

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 125 2004

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Conny Svensson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word för Windows eller Word Perfect. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2005 och för recensioner 1 september 2005.

Sedan årgång 2002 av *Samlaren* erhåller uppsatsförfattarna ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider om inget annat anges.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367–8.

ISBN 91-87666-22-7

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2004

av texten. Syftet med boken är att ”at udarbejde en fænomenologisk tredjeposition”, ”fænomenologiens både/og”, som omsluter de ständigt återkommande motsättningarna subjektiv och objektiv, existentiell och strukturell, hermeneutik och semiotik. Boken ”siger mod at skitsere en non-reduktiv tilgang til det litterære værks enhed af sprog, bevidsthed og omverden”, vilket han något överraskande finner hos Michail Bachtin.

Illum Hansen tar i likhet med Jørgensen sin utgångspunkt i Husserls intentionalitetsbegrepp och meningsteori och den kroppsliga fenomenologi som Merleau-Ponty utvecklar. Han menar i polemik med Derridas dekonstruktion av Husserl i *La Voix et le phénomène* att det finns ett förreflexivt skikt i språket, vilket kommer ur subjektets sätt att existera i världen. Det uttryckande subjektet präglas av en intentionalitet, ett meningsgivande, som kommer till uttryck i subjektets sätt att använda språket, dess stil. Språket är därmed oupplösligt förbundet med ett perceptivt skikt i tillvaron. De centrala kategorierna i Illum Hansens sätt att förhålla sig till litteraturen är kropp, rum och tid, i och med att även texten uttrycker ett för författaren specifikt sätt att bebo sin livsvärld med sin kropp.

Efter den inledande diskussionen om fenomenologins grunder genomför boken en serie kritiska läsningar av ett antal centrala litteraturfenomenologiska arbeten. Vad Illum Hansen vill visa i sina analyser av Roman Ingardens stratamodell i *Das literarische Kunstwerk* (1931) och av den tematiska kritiken, framför allt Jean-Pierre Richard och Georges Poulet, är en tendens att reducera verket till antingen spatiala eller temporala kategorier. Medan Ingardens modell uppfattar verket som ett rum, som kan upplevas av läsaren synkront i sin helhet, fungerar Richards och Poulets empatiska läsningar av ett författarmedvetande som en temporalisering av verket, i och med att de strävar efter verkets ursprung.

Illum Hansens poäng är här att läsningen, eftersom den är en erfarenhet av ett främmande medvetande, är både rumslig och tidlig. Läsningens konkretisering av verket är ett mentalt rumsbyggande av verkets schematiska nivå – det litterära verket är en schematisk och inte en lingvistisk konstruktion som konkretiseras i läsarens medvetande –, samtidigt som de genetiska läsningens tidslighet framträder. Genom en fenomenologisk läsning av Michail Bachtins kronotop-begrepp och Poulets tolkning av rummet och

tiden hos Proust i *L'Espace proustien*, menar Illum Hansen att med en fenomenologisk reduktion av verket kan man föra detta tillbaka till dess specifika kronotop, det vill säga verkets medvetandes sätt att kroppsligen befinna sig i tiden och rummet. ”Idealet”, skriver han, ”er at forstå den levede erfarings specificitet – det stemte og sammen-satte indtryk – der på én gang ligger til grund for og kommer til udtryk i fiktionens kronotropiske konfiguration.”

Den största behållningen av Illum Hansens bok är hans kritiska läsningar av såväl sina teoretiska föregångare som deras vedersakare. Överhuvudtaget präglas diskussionen av välbehövlig distans till den fenomenologiska traditionen. Författaren påtar sig att då och då att revidera de fenomenologiska utgångspunkterna, inte minst med hjälp av litterära exempel, vilket visar på metodens öppenhet. I likhet med Jørgensen gör Illum Hansen textens skriftlighet till en nödvändig förutsättning, utan att för den delen hamna i en poststrukturalistisk återvändsgränd, där varje tolkningsmöjlighet dekonstrueras. Den litterära texten, påpekar han i polemik med Paul de Man, karakteriseras inte av obestämbarhet utan av polysemi som läsaren måste ta fasta på. Emellertid saknas en diskussion av Derridas dekonstruktion av Jean-Pierre Richards stora Mallarmé-studie *L'Univers imaginaire de Mallarmé* i *La Dissémination*.

Ur ett svenskt perspektiv framstår både Jørgensens och Illum Hansens böcker som välbehövliga tillskott till en annars haltande teoretisk diskussion. För det nyvaknade intresset för fenomenologisk litteraturanalys kan *Intentionalitet* och *Tidens öje – Rumets blick* utgöra underlag för litteraturteoretiska samtal på skiftande nivåer, i väntan på en svenskspråkig bok i ämnet.

Mattias Pirholt

Att anlägga perspektiv. Red. Staffan Hellberg & Göran Rossholm. Brutus Östlings Bokförlag Symposion. Stockholm/Stehag 2004.

Essays on Fiction and Perspective. Red. Göran Rossholm. Peter Lang. Bern 2004.

Det tvärvetenskapliga forskningsprojektet *Mening och tolkning*, inlett 1995, har bl.a. avsatt sig i två nya antologier ägnade främst åt begreppet ”perspektiv”. I en svensk volym, redigerad av Staffan Hellberg och Göran Rossholm, samverkar lit-

teratur-, konst- och språkvetare, semiotiker och filosofer, och i en engelskspråkig variant, likaså redigerad av Rossholm, utökas uppställningen med internationella namn som Ann Banfield, Monika Fludernik och Lubomir Dolezel. Den tvärvetenskapliga utgångspunkten fungerar utmärkt för att skapa en rikt varierad diskussion som gör begreppets notoriska mångtydighet rättvisa.

Den svenska volymen, *Att anlägga perspektiv*, är genomgående tydligt förankrad i litteraturvetenskapen, men inleds ändå av en konstvetenskaplig uppsats, och Margaretha Rossholm Lagerlöfs konstaterande att "uttrycket 'perspektiv' har en bokstavligh tillämpning i bildkonsten". Genom att från början förstå begreppet som en funktion för receptorisk interaktion, sätter Rossholm Lagerlöf betraktarens inlevelse och verkets formella strategier för att möjliggöra denna i centrum. Genom en historisk genomgång av välkända verk förs en innehållsrik och okonstlad diskussion kring hur exempelvis avbildningen av rummets arkitektur, eller gestalters rörelser och blickar används för att "bjuda in" betraktaren till identifikation antingen med den konstruerade blickpunktens "konceptuella öga", eller med olika figurer och positioner inne i bildvärlden. Genom att bl.a. kommentera ljust i Rembrandts *Nattvakten* visas också hur perspektivet inte bara formulerar något som sett av utan också inkorporerar upplevande och förnimmande medvetanden i själva bildytan, ett motiv som eskalerar under 1800-talet då bilden "istället för att referera blir en skärm där det mänskliga medvetandet avtecknar sig i olika skepnader". En av grundtankarna är att vi samtidigt föreställer oss som seende det bilden representerar, som uttyder de underliggande måleriska tecknen för denna föreställning, och genom idéhistoriska paralleller visas hur denna balans kommer att etableras, skifta, tematiseras och varieras fram till och med Rauschenbergs kollage, "en hel medvetandevärld, med minnen, associationer och allt", och samtidens videoinstallationer. För lekmannen i konstvetenskapligt avseende har artikeln sin uppenbara förtjänst i betoningen av de såväl visuella och konkreta som abstraktare betydelseerna av "perspektiv", uppfattat som frågan om "från vilket håll och genom vilka medvetandetillstånd det presenterade visas". Göran Sonesson, som också diskuterar sitt "semiotiska perspektiv på perspektiv" utifrån begreppets visuella förankring, definierar i sin tur fenomenet som "ett fall i vilket något objekt

uppfattas som konstant, under det att vi har tillgång till det på olika sätt". Här tas även upp begreppets förskjutning mot en abstraktare språklig användning, vilket sänts i samband med de olika diskurser där det används i sina olika betydelser, men resonemanget är mer teoretiskt komplext, och svårt att bedöma för den icke insatte.

Inlevelseaspekten står i centrum även i Göran Rossholms diskussion kring film och prosa, som också tar upp perspektivet som ett slags medvetandemöte; i en strindbergsk text kan också icke-subjektiva passager anamma en central karaktärs språkbruk, utan att för den skull vara ett uttryck för perspektiv eller fokalisering, och vid en läsning av Joyce kan läsaren tycka sig bli "bloomifierad", "det vill säga tyst formulerande sig som Bloom", då texten är "utformad så att läsaren formar något liknande med karaktärens tanke". Förutsättningen för en sådan upplevelse är att läsaren här erhåller information "av det exklusiva slag som normalt sett endast är förbehållen det tänkande subjektet självt". I den interartiella strävan begränsas dock inte diskussionen enbart till text och formuleringar i ord, utan genom en jämförelse av stillbilder ur Kurosawas *Rashomon* visas hur filmen tycks jobba på ett annat sätt än prosan; "efferenta" perspektiv för inlevelse ersätts av "afferenta", identifikation genom subjektiva (eller pseudosubjektiva) formuleringar ersätts av skildringar av exempelvis gester och uttryck, eller fysiska rumspositioner (vi ser "med" någon, utan att detta för den skull behöver innebära att kamerans och karaktärens öga sammanfaller). Rossholm drar även en viktig gräns mellan perspektiv och inlevelse eller identifikation, och menar att förekomsten av det förra på intet sätt behöver medföra det senare – i en filmscen som den klichéartade förföljande mördarens perspektiv, tenderar vi istället att identifiera oss med det registrerade offret, då det oftare är "intressfokus" än "perspektiv" som styr identifikationen. Jämförelsen mellan de olika konstarterna är här intressant då den visar på hur rent mediala skillnader påverkar perspektivfunktionens tillämpning, liksom dennas pragmatiska effekter. Om man eventuellt saknar en diskussion kring exempelvis bruk av berättarrösten, eller transponeringar från det ena mediet till det andra, kompletteras dock detta genom Christer Johanssons informationsmässigt späckade bidrag, som utgör en diskussion kring främst berättarfunktionen inom de olika medierna och dess överlappningar.

Till de rent litteraturvetenskapliga inslagen hör

två omfattande och välbehövliga kritiska diskussioner kring den narratologiska teoribildningen. Eva Broman koncentrerar sig främst på användningen av fokaliseringsbegreppet hos Gérard Genette och Mieke Bal, och uppvisar avgörande skillnader, vilket lett till välkänd begreppsförvirring inom området; och Lars-Åke Skalin kritiserar jämförelsen mellan fiktionellt och naturligt berättande, och föreställningen att berättelsen alltid utgör en information förmedlad av en berättare såsom vi förstår begreppen i vardagspråket. Det vardagliga talspråket som utgångspunkt och förutsättning för det fiktionella berättandet står å andra sidan i centrum för Östen Dahls artikel, där författaren menar att ”perspektiv i litterära texter bara kan förstås om vi utgår från hur perspektiv fungerar i talspråket”. Genom en sådan motstridighet skapas en slags dialog mellan de olika bidragen i antologin, vilket får sitt tydligaste uttryck i en polemisk diskussion där Peter Pagin polemiserar mot en tidigare text av Staffan Hellberg, vilken i sin tur sedan svarar på kritiken i en egen artikel. Pagins resonemang är förankrat i logisk språkfilosofi med fokus på satsers sanningsvillkor, och utgör volymens kanske mest problematiska inslag, då den tvärvetenskapliga anpassningen till diskussionen av fiktionsprosa framträder som en belastning snarare än ett berikande. Kritiken riktar sig mot den ”litteraturvetenskapliga tradition där intuitioner om perspektiv och perspektivförskjutning av olika slag behandlats under åtskilliga decennier”, vilken författaren vill utmana med ett försök att istället ”formulera en allmän idé om perspektivförskjutning, så att vi också kan erhålla ett kriterium för att vara en språklig markör av sådana förskjutningar”. På semantisk väg dekontextualiseras så ett antal meningar, för att genom dem på en atomistisk nivå visa var ett ”perspektiv” eller en sådan ”förskjutning” är närvarande, och var de inte är det. Det innebär dock givetvis ett problem att litterära meningar väldigt sällan kan förstås lösruckta på ett sådant sätt, då de inte utgör enskilda talakter konstruerade i ett teoretiskt exemplifierande syfte, utan ingår i en komplexare textuell och fiktionell kontext (man kan här också påminna sig om att exempelvis Genettes fokaliseringsbegrepp snarare behandlar perspektivfrågan på verk- än satsnivå). Som Hellberg påpekar är det också så att ”många språkliga uttryck för berättarperspektivet i en given text inte behövs för att signalera perspektivitet utan uppträder helt enkelt därför att närvaro av ett visst be-

rättarperspektiv gör dem normala eller obligatoriska”. Att beskylla Pagin för att angripa problemet i fel ände är dock kanske inte så verksamt, då samma utgångspunkt föreligger i ett flertal narratologiska systembyggen, men i diskussionen föreligger ändå ett flertal problematiska förhållanden. Till dessa hör bl.a. premissen att litterära formuleringar alltid går att betrakta som en bestämd talares förmedlande av information i likhet med den naturliga diskursen, vilket bl.a. Skalin bestrider med framgång; Pagin går här ibland till rena absurditeter, som att utifrån satsen ”Jonas kom in i rummet” föreställa sig en talare som står i det omnämnda rummet (eller i ett angränsande). Artikeln präglas också av en viss ontologisk förvirring kring fiktiva, faktiska och textuella gestalter, såsom i följande citat:

Men om det nu istället är så att du är en gestalt i min berättelse, så kan det inte finnas något som du vet men jag inte vet. Om du vet något är det för att jag skriver att du vet det, och därmed följer det av vad jag skriver att det är sant, och alltså vet jag som berättare att det är sant. För att vi *klart* ska skilja oss åt, måste alltså du, som gestalt i min berättelse, tro något som är falskt i berättelsen.

I en sådan användning kostar det betydligt mer än smakar att använda begrepp som ”sanning”, och Hellbergs eget framhävande i sitt svar av litteraturens tvetydigheter och läsaktens tolkningsmöjligheter ter sig mer adekvat i ett studium av skönlitterära texter.

Perspektivbegreppets mångtydighet ger en god grund för en varierad diskussion, vilket i antologin följs upp och utvecklas genom den tvärvetenskapliga ansatsen; genom de olika bidragen skapas också en slags kontrapunktik, då man inte enbart i de mer polemiskt inriktade artiklarna kommenterar och kompletterar varandra utifrån ett antal gemensamma punkter, noggrant belysta från ett flertal olika håll (eller ”perspektiv”). Om något kritiskt ska sägas kan man eventuellt anmärka att detta emellanåt också kan ge det hela en något intim prägel, tydligast uttryckt i ett av Hellbergs exempel, där det diskuteras huruvida hans eget och Pagins arbetsrum ligger ”där uppe” eller ”där nere” i förhållande till varandra. Men det är en ytterst marginell invändning.

I den internationella volymen, *Essays on Fiction and Perspective*, återkommer flera av de svenska forskarna (Pagin, Rossholm, Skalin), ibland också

med samma eller i stort sett samma artiklar (Broman, Dahl, Sonesson); repertoaren utökas dock med ett flertal internationella namn, och även undersökningsområdet vidgas för att inkludera det fiktionsteoretiska fältet. I Ann Banfields inledande essä, vilken utgör en "monadologisk" studie, utifrån Leibniz och Russell, i stora delar av Virginia Woolfs och i någon mån Roger Frys författarskap, flyttas perspektivutredningens fokus från de litterära karaktärerna till föremålen, och främst olika typer av "spegel-instrument": speglar, förstoringsglas, kameror, teleskop, kikare, fönster, kalejdoskop, vattentyor, etc. Metoden består av en ständig pendling mellan små textuella monader och det övergripande textuella universumet, där hela författarskapet, liksom den omgivande filosofiska kontexten, slås ut och binds samman till nya mönster. Liksom en väv framträder det hela bäst på avstånd, och i synandet av de enskilda detaljerna är det lätt att, för att fortsätta metaforiken, tappa tråden; ändå framstår arbetet som ytterst värdefullt inte minst genom sin iakttagelse av objektet och konstituerandet av verkligheten såsom en dialektisk spegelrörelse mellan medvetandets och materiens ytor genom ömsesidig förankring i och genom varandra; det traditionella perspektivstudiets upptagenhet med just subjektet och dess registrering av något enhetligt yttre ter sig därmed som en reduktion.

Till de narratologiskt inriktade bidragen hör Rossholms diskussion kring läsarens temporala perspektiv, som diskuterar läsaktens förhållande till den direkta observationen på ett sätt som närmar sig fiktionsteorin, då den också berör fiktionstillägnelsens kognition. Skalins bidrag sällar sig till Bromans, då även det innehåller en undersökning av diskrepansen mellan fokalisationsbegreppets olika centrala användningar; Skalin menar här att "the disagreement between Genette and Bal points into very importing questions for the theory of narrative and narrative fiction to an extent I don't feel sure the two combatants have realised". Skillnaden definieras som den mellan en pragmatisk och en teoretisk syn, där den förra betraktar fokalisationen som ett stilistiskt grepp från författaren, eller som ett centralt motiv i berättelsen, medan den senare utgör en mer filosofisk-epistemologisk undersökning i berättarakten som yttrande. Skalin argumenterar också övertygande för en viss begränsning av föreställningen om fokalisation som "restriction of field", eller som begränsandet av kunskap i kontrast till en

informationsmässig fullständighet ("completeness of information"); en sådan uppfattning är enbart aktuell då det rör sig om ett "subjektivitetsmotiv" där världen tydligt filtreras och gestaltas från en viss karaktärs begränsade position. Som exempel på denna typ av "Focalization I" ser Skalin Nalle Puhs okunskap om en "Whatever-it-was", eller Nasses tveksamma redogörelse för Heffaklumpens existens. De allra flesta fall som brukar uppfattas som fokalisation använder sig dock enligt Skalin inte av ett sådant motiv, utan utgör enbart ett berättartekniskt sätt att stipulera ett fiktivt "what is", utan att på något sätt kontrastera detta mot en annan och mer utförlig eller korrekt information. Ett sådant grepp kan fortfarande gestalta en karaktärs perception av någonting, men är inte inriktat på hur detta uppfattas, utan vad som uppfattas i sig, och därmed kan det vara missvisande att också, liksom de "teoretiska" narratologerna, betrakta varje typ av explicit figural perception som fokalisation i den första meningen. Den andra typen, "Focalization II", definieras av Skalin istället som "focalization as motivation", någonting som exempelvis Henry James brukade inte för att vilseleda läsaren "with artful mystifications" utan helt enkelt för att frånga "the sense that the story was told, reminiscences perhaps from the time of oral narration"; urvalet här rör alltså inte information på historie-nivån, utan sker bland olika litterära grepp hos den faktiske författaren. Genom att på detta sätt koncentrera sig på berättelsens retorik gör visserligen Skalin en liten tillbakagång till det boothska paradigmet, men en motiverad sådan, då diskussionen pekar på en kritisk gräns för när det överhuvudtaget är relevant att nyttja subjektivitets- och fokalisationsbegreppen utan att därmed också fullkomligt urlaka dem.

Till volymen hör också ett antal mer språkfilosofiska och -vetenskapliga uppsatser. Pagin kommer bättre till sin rätt då den skönlitterära diskussionen överges för en regelrätt fregeianskt orienterad språkfilosofisk studie i "point of view and belief attributions", medan Petr Kotatko på ett intressant men inte helt oproblemiskt sätt söker anpassa teorin kring sanningsvillkor till litterära strävanden och kvalitétér. Mest utmanande är dock Claude Vandeloises jämförelse av den språkliga användningen av spatiala perspektiv i ett par västerländska och icke-västerländska språk, där de förra präglas av egocentrisk och inneboende orientering (hos talare och föremål), medan de

senare styrs av en absolut organisering "relative to the geographical organization of the land", och därmed exempelvis kan sakna begrepp som "framför" och "bakom". I undersökningen förfrämligas några av de mest grundläggande och sällan ifrågasatta uppfattningarna i det västerländska språkliga och spatiala tänkandet, och genom att också beskriva exempelvis sociala grupperings skiftande perspektivanvändning inom ett och samma språkområde, ges här en antydan om en möjlig utgångspunkt för en mer genomgående språk- och ideologikritisk undersökning som inte bara studerar perspektivbegrepp i sig, utan själva grundförutsättningarna för sådana begrepps möjlighet och utbreddhet överhuvudtaget.

Bland de mer fiktionsteoretiska bidragen återfinns Monica Fluderniks undersökning av graden av narrativitet i äldre brev och krönikor, ett arbete som dock alltför tydligt framstår som en del av ett större projekt, och som i sig blir alltför begränsat för att vara intressant. En mer explicit diskussion kring gränsen mellan fiktion och historia förekommer i Lars-Olof Åhlbergs kritik av postmodernistiskt orienterad historieskrivning, dess uppmärksamhet kring "the crisis in representation" och dess metodologiska närmanden mot "the linguistic turn". Koncentrationen riktas till ett par representanter som Frank Ankersmit, Keith Jenkins, Lyotard och, i viss mån, Hayden White, vilka sökt problematisera historieskrivningens sökande efter ett homogent förflutet och istället inriktat sig på den heterogena förmedlingen av och uttrycken för dels det förflutna, och dels detta sökande, ett förskjutande av fokus, med Ankersmits ord, "no longer on the past itself, but on the incongruity between present and past, between the language we presently use for speaking about the past and the past itself". Sådana formuleringar drabbas hårt av Åhlberg, men problemet med kritiken är att den dels alltid kommer utifrån, dels siktar bredvid målet. Att kritisera det ologiska, snåriga, absurda eller tvetydiga i dessa resonemang är exempelvis knappast att betrakta varken som särskilt fruktbart eller relevant; att klandra en postmodernistisk teoretiker för "serious inconsistencies and internal contradictions" är som att beskylla en urmakare för dennes fingerfärdighet. Här saknas en grundläggande förståelse för själva de kritiska premisser som utgör den filosofiska tradition i vilken dessa historiker tagit avstamp; uppfattningen att "saying that something is a version of something else,

say, the past, implies that that of which it is a version actually exists" skulle i detta sammanhang relativt enkelt kunna undergrävas genom Baudrillards formuleringar kring historisk referentialitet, något som Åhlberg överhuvudtaget inte berör; detsamma gäller en fråga som "How can one intelligibly speak about representations that do not re-present anything existing independently of the representation?". Här görs också generaliserande felläsningar som att postmodernisterna nödvändigtvis menar att "real things and events of various kinds are conceptual and linguistic in nature"; det är väl just denna essentialistiska uppfattning om det naturliga som man försöker ersätta med ett funktionellt och pragmatiskt perspektiv. I sin argumentering skiljer inte heller Åhlberg på historia och det förflutna, och menar därmed att varje uttalande om att vi saknar tillgång till det förflutna medför att vi inte heller skulle veta vad vi gjort igår, vilket utgör ett tydligt exempel på hur författaren missar själva grundfrågan. På detta sätt tenderar också relevanta invändningar att försvinna bakom en arrogant envishet; för visst finns det ändå mycket att kritisera, inte minst i den ofta ytliga användningen av postmodernistisk jargong, men detta bör då isf. ske inifrån, och utifrån en förståelse av dessa utgångspunkter, snarare än genom ett avfärdande av hela det paradigm som dessa texter inte nödvändigtvis utgör ett fullgott uttryck för. Åhlbergs stora final ter sig också orättvis, i sin diskussion kring Förintelsen under andra världskriget; att jämföra den postmoderna historieskrivningen med de förnekande i denna fråga är särdeles missriktat, då båda dessa motsatta förhållanden (vad jag skulle kalla monolitism och revisionism) enbart utgör två sidor av samma positivistiska mynt. Istället hade det här varit intressantare att fråga sig just vad det är som gett Förintelsen (eller mer aktuellt, WTC-attacken) dess monolitiska position som gör att den på intet sätt kan ifrågasättas, samtidigt som vi dagligen tryggt tillåts eller rent av uppmanas att negligera eller romantisera otaliga andra såväl samtida som historiska ohyggligheter. Det hade här varit bättre att ta till vara på inkonsekvenserna än att avfärda dem, och man saknar också något en redogörelse för den postmoderna historik som faktiskt på ett fruktbart sätt har studerat utsagorna snarare än sökt det historiskas essens, såsom den nu etablerade kritiska genealogin i Foucaults efterföljd. Bristerna i Åhlbergs artikel balanseras dock lyckligtvis av Lubomir Dolezels

intressanta studie i "narratives of counterfactual history", dvs. "påhittad" historia i formen "what if...?"-essäer, och rena historiska omskrivningar i fiktionell form. Här framhävs på ett betydligt mer belysande sätt förhållandet mellan det historiska och dess beskrivningar, såsom i den för Åhlberg ytterst akuta frågan huruvida en tysk seger skulle ha ändrat synen på eller rent av substansen i den historiska essensen.

Allt som allt är även denna volym således tämligen rikt varierad och skiftad mellan ett flertal områden; undersökningarna är också av genomgående hög kvalitet och ofta rent överraskande i sitt utförande. Den avsevärda vidden i de båda volymerna kan aningen paradoxalt möjligtvis ha den negativa effekten att den också avslöjar vad som *inte* tas upp; man kan efter diskussionerna kring bildkonst och bildobjekt i bredare bemärkelse, film och prosa, talspråk i olika kulturer, osv., rent spontant sakna en närmare analys av perspektivfunktionen i exempelvis teater och datspel. Också detta ovanligt breda fokus kan således tyckas ha sina blinda fläckar. Men att kräva ytterligare synvinklar till de otaliga redan erbjudna vore närmast övermodigt.

Erik van Ooijen